

ЗАСАДИ ВЕДЕННЯ ВОЄННИХ ДІЙ

Міжнародне гуманітарне право (далі – МГП) або право збройних конфліктів – це система визнаних міжнародно-правових норм та принципів, які застосовуються під час збройних конфліктів, встановлюють права і обов'язки суб'єктів міжнародного права щодо заборони чи обмеження використання певних методів і засобів ведення збройної боротьби, а також забезпечують захист жертв конфлікту та визначають відповідальність за порушення даних норм [1].

Як відомо, право збройних конфліктів обмежує застосування насильства у збройних конфліктах такими шляхами: щадить тих, хто не бере або припинив брати безпосередню участь у воєнних діях; та обмежує насильство необхідними засобами для досягнення мети конфлікту, яка може полягати (незалежно від причин, через які конфлікт розпочався) лише в тому, щоб послабити військовий потенціал протилежної сторони [2, с. 3].

Позаяк, в нормах МГП сформовано основні принципи МГП, які саме і спрямовані на запобігання застосування насильства у збройних конфліктах. Серед них виділяють:

- а) розмежування цивільних осіб та учасників бойових дій,
- б) заборона нападати на тих, хто боїться,
- в) заборона фіксувати непотрібні страждання,
- г) принцип необхідності,
- д) принцип пропорційності [2, с. 3].

Важливим елементом МГП є засади ведення воєнних дій. В ході ведення воєнних дій сторони зобов'язані керуватися основними принципами, що мають як договірну, так і звичаєву природу. Вони були авторитетно викладені та прокоментовані Міжнародним Судом ООН [3]. Серед них найважливішими є: принцип розрізнення, принцип необхідності та принцип сумірності.

Принцип розрізнення – це загальновизнана норма договірної та звичаєвої права збройних конфліктів, відповідно до якої сторони, що перебувають у конфлікті, повинні завжди розрізняти цивільне населення й комбатантів, цивільні й воєнні об'єкти та відповідно спрямовувати свої дії тільки проти воєнних об'єктів [4, с. 50].

Даний принцип забороняє всі прямі напади на цивільних осіб та цивільні об'єкти, а також ставить під заборону всі засоби та методи, які не можуть розрізняти цивільні та військові цілі. Якщо його порушено, то зникає необхідність обговорювати принцип пропорційності [5].

Заборона нападів на цивільних осіб має єдиний виняток: цивільні особи користуються захистом, за винятком окремих випадків, а також на такий період, поки вони беруть безпосередню участь у воєнних діях (п. 3 ст. 51 ДП І) [6].

Принцип необхідності – це принцип, який першочергово вимагає, щоб сторони збройних конфліктів вживали лише тих заходів, які є необхідними для досягнення військової перемоги. Таку ідею було викладено ще в преамбулі до Санкт-Петербурзької декларації 1868 року, у якій сторони визнали, «що єдиною законною метою, яку держави повинні мати під час війни, є послаблення військових сил супротивника; що для цієї мети достатньо вивести з ладу найбільш можливу кількість осіб; що використання такої зброї, яка без користі збільшує страждання виведених з ладу осіб або робить їхню смерть неминучою, не відповідає цій меті» [7]. Посилаючись на право збройних конфліктів встановлюється така ієрархія можливих дій: взяттю бійця супротивника в полон слід віддавати перевагу перед його пораненням, пораненню – перед заподіянням смерті, заподіяння смерті одному комбатанту – перед заподіянням смерті кільком тощо [4; с. 51]. Тобто, для того, щоб досягти однакової військової переваги слід обирати спосіб, що завдає найменше шкоди. Така ідея знайшла своє відображення в п. 3 ст. 57 ДП І.

Під принципом пропорційності (сумірності) в МГП розуміють конкретну і безпосередню військову перевагу, здобуту в результаті військової операції, яка повинна переважати шкоду, завдану в її ході цивільним особам та цивільним об'єктам. Слід зауважити, що в даному випадку мова йдеться не про цілеспрямований напад на цивільних осіб або цивільні об'єкти, що забороняються згідно з принципом розрізнення, а про ризик випадкової шкоди цивільним особам та/або об'єктам. Підпункт «b» п. 5 ст. 51 ДП І відносить до числа невибіркових та забороняє збройний напад, «котрий, як можна очікувати, попутно потягне за собою втрати життя серед цивільного населення, поранення цивільних осіб та шкоду цивільним об'єктам або те й інше разом,

які були б надмірними щодо конкретної і безпосередньої воєнної переваги, якої передбачається таким чином досягти» [6].

Практичне застосування усіх поданих вище принципів є надзвичайно складним завданням, яке постає перед військовими командами під час будь-якого збройного конфлікту. Окрім цього, МГП детально регулює методи та засоби ведення воєнних дій. До заборонених методів ведення війни належать насамперед віроломство (ст. 37 ДП І) та віддання наказу не залишати нікого в живих (ст. 40 ДП І). Заборонені засоби ведення війни (тобто зброя) встановлюються як загальними положеннями (ст. 35 ДП І), так і конкретними міжнародними договорами, що визнають ті чи інші види зброї такими, що завдають надмірної шкоди та зайвих страждань.

Дані норми набувають особливої актуальності для України, яка на даний час знаходиться у стані збройного конфлікту на Сході України. Тому питання актуальності норм МГП, а зокрема основних засад ведення воєнних дій, неухильне дотриманні норм міжнародного права та поширення знань про МГП серед цивільного населення – є надзвичайно важливими та потрібними. Ми переконані, що справедливе вирішення збройного конфлікту на Сході України та припинення окупації Криму можливе виключно у межах норм міжнародного права та норм МГП зокрема [8].

Отже, підводячи підсумки хотілося б зазначити, що основні принципи ведення воєнних дій є дійсно одним із ключових елементів міжнародного гуманітарного права. Проаналізувавши матеріали, що стосуються даної тематики, хотілося б зазначити, що принципи діють ефективно у більшості випадків, що є вагомим фактором у наш час, коли у світі ведеться безліч збройних конфліктів, які потребують засобів їх мирного врегулювання.

Джерела:

1. Інструкція про порядок виконання норм міжнародного гуманітарного права у Збройних Силах України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0704-17#Text>.
2. Sassóli M. How Does Law Protect in War. *Quintin*: In 3 volumes, 2011. 3rd ed. Geneva ICRC, 401 p.
3. Legality of the Threat or Use of Nuclear Weapons (Advisory Opinion, 1996). URL: <https://www.icj-cij.org/en/case/95>.
4. Міжнародне гуманітарне право : посібник для юриста / за ред. Т. Р. Короткого. Київ-Одеса: Українська гельсінська спілка з прав людини, Фенікс, 2016. 145с.

5. Conduct of Hostilities: General Principles. URL: <https://www.diakonia.se/en/IHL/The-Law/International-Humanitarian-Law-1/issues-addressed-by-ihl-2/Conduct-of-Hostilities>.
6. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), від 8 червня 1977 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199#Text.
7. Декларація про скасування застосування вибухових та запалювальних куль. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_195#Text.
8. Martsenko N. Peculiarities of Recognition of Judgments and other Acts Issued by Unrecognized Authorities – The Example of the Autonomous Republic of Crimea, and Luhansk and Donetsk Oblasts («LNR» and «DNR»). *OER Osteuropa Recht. P.* 233–239.

Науковий керівник – к.ю.н., доцент Марценко Н. С.